

Pere Verdaguer, la innovació narrativa

Encara que no ho recordi exactament, és gairebé segur que, com molts joves lletraferits del meu temps, devia descobrir Pere Verdaguer a les pàgines de *Serra d'Or*. Pocs anys després el vaig conèixer personalment a la Universitat Catalana d'Estiu (UCE), a Prada, on el recordo amb les seves ulleres de sol i les seves camises virolades a la hawaiana.

Per als estudiants del sud que volíem tenir un bon coneixement de la nació sencera i no solament de la *región catalana* a què ens volia reduir la dictadura franquista, Pere Verdaguer —nat a Banyoles i exiliat amb la seva família— era el referent per obtenir informació sobre la Catalunya del Nord, que llavors, seguint una antiga denominació que prenia una part pel tot, acostumàvem a anomenar el Rosselló. Devoràvem alguns dels seus llibres, com ara *Lectures escollides rosselloneses* (1966), *Poesia rossellonesa del segle xx* (1968), *El Rosselló avui* (1969), *Fabulistes rossellonesos* (1973), *Defensa del Rosselló català* (1974), etc.

Segurament el devia veure alguna vegada quan, ben aviat i durant uns anys, vaig començar a pujar a Perpinyà cada dos dimecres per fer classes de català a l'Escola Popular Catalana, que havia organitzat la benemèrita senyora Margarida de Descatllar. Però quan vam començar a tenir una certa relació va ser a partir de l'any 1988, quan el meu treball *La festa literària de Banyuls de la Marenda (1883)* —després publicat l'any 1990 en el quart volum de la *Miscel·lània Joan Bastardas*— va obtenir el Premi Josep de la Trinxeria d'investigació i assaig en les XX Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra, que aquell any es van celebrar a la capital nord-catalana. D'això ja fa molt de temps i no ho recordo amb precisió, però segur que en Pere devia formar part del jurat del premi. D'aleshores ençà, en les meves llavors ja més esporàdiques visites a Perpinyà, vaig anar-lo a veure alguna vegada i, en alguna ocasió, fins i tot havia tingut l'amabilitat de convidar-me a dinar a casa seva, prop de l'estació del tren, o sigui, del centre del món, segons deia Salvador

Dalí. Guardo un excel·lent record d'aquelles agradabilíssimes converses, amb ell i amb la Gineta, la seva esposa, sobre la llengua, sobre l'estat de la cultura catalana tant al nord com al sud o sobre qualsevol altre tema —li encantava, especialment, que li expliqués coses de la meua estada al Canadà. El vaig veure per darrera vegada l'octubre de 2015, quan amb la salut ja molt deteriorada va voler assistir a algunes de les sessions del VII Congrés de l'Associació Francesa de Catalanistes (AFC) celebrat a la seva universitat i, fins i tot, va tenir la gentilesa de portar-me algunes fotocòpies d'articles relatius a l'obra dramàtica de Josep Sebastià Pons, apareguts a la premsa de Perpinyà, que jo li havia demanat. Vaig abraçar-lo ja amb la trista sensació d'un comiat definitiu.

Autor prolífic, membre fundador del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC) i de l'UCE, professor a la Universitat de Perpinyà i col·laborador habitual en publicacions periòdiques d'ambdós costats de la ratlla fronterera, jo miraré de centrar-me ara en el seu treball com a autor literari, en la seva obra narrativa. I és que, tal com vaig explicar en aquest esmentat congrés, a més de ser un autèntic home-pont entre els territoris del nord i la resta dels Països Catalans, Pere Verdaguer havia esdevingut també el narrador nord-català més important de la seva generació. De fet, abans d'ell el conreu de la narrativa havia estat molt escàs a la Catalunya del Nord i, com ha recordat Miquela Valls, «sempre seguint la petja a la tradició oral en record dels *Contes vallespirencs* (1907) de Caseponce; *Llibre de les set sivelles* (1956), de J. S. Pons, o les *Contalles de Cerdanya* (1961) de J. P. Cerdà». Verdaguer era segurament l'escriptor més ben preparat per fer aquest pas i capgirar la situació precedent —recordem que, a diferència de la immensa majoria de nord-catalans del seu temps, dominava les dues llengües (català i francès) no solament en l'expressió oral sinó també en l'escrita. Però el cert és que anà encara més enllà i, des de la seva primera novel·la, *El cronomòbil* (1966),¹ es convertí també en un innovador. Ara ja podem dir que és amb aquesta obra que neix la novel·la nord-catalana actual.

Jordi-Pere Cerdà, en la presentació de les lletres nord-catalanes que feu per als lectors de *Serra d'Or*, l'any 1970, ja remarcà algunes de les novetats aportades pel nostre autor:

Amb dues novel·les publicades a les Edicions 62, Verdaguer porta el Roselló al terreny barceloní per primera vegada, tot sabent guardar-li, a través de la sàtira i de la ironia, una imatge fidel i vividora. S'esdevé que el nostre públic rossellonès encara està poc a nivell de trobar-se en la prosa, i per això Verdaguer ha facilitat la cosa oferint-li a mirallets una imatge, observada amb mestria, de la societat on viu, i en ell la bonhomia, no exclou l'agudesa de la dissecció.²

1. Barcelona, Edicions 62, 1966.

2. Jordi-Pere CERDÀ (1970), «Lletres i cultura», *Serra d'Or*, any XII, núm. 130 (juliol): *El Roselló, ara*, p. 60.

Però la innovació literària de Verdaguer no es limita al fet d'escriure novel·la i d'ambientar-la a la Catalunya del Nord. L'any 1965 havia començat a publicar, al diari *Midi Libre*, una tira diària de còmic, dibuixada per Roger Taillade, amb les aventures d'Ubiquet, un minyó que havia inventat una màquina que permetia viatjar en el temps i amb la qual solucionava problemes de la societat nord-catalana.³ Aquest fou l'origen del seu debut novel·lístic, *El cronomòbil*, una obra construïda com un seguit d'episodis autònoms que el feia innovar també amb la tria del gènere: la ciència-ficció. Ho assenyalava Josep Vallverdú en la ressenya que en publicà també a *Serra d'Or*: «[...] ha escrit una novel·la original, inconeguda en el nostre panorama narratiu recent. En certa manera s'avança al camí que —normalment— hauria hagut de seguir la literatura de ficció fantàstico-científica».⁴ I encara més, Verdaguer publicà un text especialment atractiu per al lector jove, sens dubte el públic lector més necessitat al nord.

Tot i la seva inclinació natural per les ciències, la situació familiar l'havia emprès a estudiar lletres per poder aconseguir aviat feina com a professor de francès i d'espanyol. Ara, a través de la literatura, tenia l'oportunitat d'apropar-se novament al món científic gràcies a la ciència-ficció. I, de fet, ja no la va abandonar mai, fins a convertir-se en «l'autor català amb major voluntat de gènere, el patriarca de la ciència-ficció catalana», segons l'opinió de Jordi Solé i Camardons.⁵

El mateix any de la publicació d'*El cronomòbil*, l'any 1966, va començar a aparèixer, a Barcelona, el setmanari *Tele/estel*, el primer en català d'ençà de la Guerra Civil. Cada setmana s'hi publicava un relat i, entre 1967 i 1968, Verdaguer hi donà a conèixer els contes *La vedellada de míster Bigmoney*, *Un problema pelut i Pavel Nasdevitx*.⁶ I tres anys després, també a Barcelona, va aparèixer la seva segona novel·la, *El mirall de protozous*,⁷ sobre el domini de la plasticitat molecular. El recull d'onze relats *La vedellada de míster Bigmoney i altres contes* —que inclou els tres prèviament apareguts a *Tele/estel*— es publicà a Perpinyà l'any 1975.⁸ Després vingueren *Les lletres de l'oncle Enric i els missatges de l'extraterrestre* (1978),⁹ on s'aparta de la ciència-ficció pròpiament dita i recull les cròniques humorístiques

3. Antoni MUNNÉ-JORDÀ (2017), «Pere Verdaguer, novel·lista català de ciència-ficció», a *El biblionauta* (en línia), <<http://elbiblionauta.com/ca/2017/04/05/article-pere-verdaguer-novellista-catala-de-ciencia-ficcio-per-a-munne-jorda>>.

4. Josep VALLVERDÚ (1976), «Novel·la», *Serra d'Or* (abril), p. 79.

5. Jordi SOLÉ I CAMARDONS (1999), «La literatura catalana de ciència-ficció vista des de l'aire», *Escola Catalana*, núm. 360 (maig), p. 14.

6. Antoni MUNNÉ-JORDÀ (2017), «Pere Verdaguer, novel·lista català de ciència-ficció», a *El biblionauta* (en línia), <<http://elbiblionauta.com/ca/2017/04/05/article-pere-verdaguer-novellista-catala-de-ciencia-ficcio-per-a-munne-jorda>>.

7. Barcelona, Edicions 62, 1969.

8. Perpinyà, Editions du Castillet, 1975.

9. Perpinyà, Editions du Castillet, 1978.

que havia publicat al diari *L'Indépendent*, bàsicament els missatges de l'extraterrestre Marçal Espaiós, sorprèn per les maneres de fer dels terrícoles —Oncle Enric era un dels pseudònims de l'autor. Tornà a la novel·la amb *Nadina bis* (1982), publicada a Barcelona, sobre la duplicació dels éssers.¹⁰ I aquest mateix any aparegueren les *Cartes a la Roser*,¹¹ on Verdaguer fa gala del seu vessant pedagògic i on s'adreça a una jove que menysprea la ciència-ficció, cosa que li permet explicar la seva visió d'aquest gènere. Un gènere que, per a Verdaguer, «obre uns camps nous immensos a la creació literària, que ho integren tot, des de l'aventura a la psicologia i a la sociologia». Amb la ciència-ficció, «la literatura passa d'un sistema solar a tota una galàxia!». En una nova novel·la, *L'altra ribera* (1983),¹² ambientada a l'UCE —de la qual havia estat fundador i ben aviat se'n convertí en un autèntic puntal— i que tracta de la vulnerabilitat cerebral, en el pròleg teoritzava un altre cop sobre la ciència-ficció. I aquest mateix any feu un canvi de registre i publicà un conte infantil: *La història del pollastre que ponía*,¹³ escrit a partir d'una vivència familiar entre Banyoles i Perpinyà. I també la novel·la *Quarantassis quilos d'aigua*,¹⁴ on relaciona la física amb la biologia. L'any 1985 aparegueren *Àxon*, sobre un experiment biològic,¹⁵ i *La dent de coral*, que tracta d'universos paral·lels.¹⁶ Un any després, publicà *La gosseta de Sírius*, on es produeix un canvi climàtic.¹⁷ I encara, l'any 1992, *Arc de sant Martí*, amb una destructora invasió d'extraterrestres.¹⁸

Al costat de la seva gran aportació a la ciència-ficció, no solament la nord-catalana sinó la catalana en general, la seva narrativa abasta també altres temàtiques i altres gèneres. L'any 1986, per exemple, publicà *Crepuscles*,¹⁹ uns breus relats hospitalaris que llisquen cap a la prosa poètica. Amb el pseudònim de Gentil Ropidera, s'endinsà també en la novel·la eròtica amb *Roses de Mandalai*,²⁰ l'any 1999, i *L'Úrsula contra rellotge*,²¹ de l'any 2001. I encara cal esmentar un altre gènere com és el de la prosa memorialística de *Pàgines d'un exili ordinari* (2002).

Vet aquí com Pere Verdaguer, a qui Josep Sebastià Pons poc abans de morir

10. Barcelona, Nova Terra, 1982.
11. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982.
12. Barcelona, Pòrtic, 1983.
13. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.
14. Barcelona, Barcanova, 1983.
15. Barcelona, La Magrana, 1985.
16. Barcelona, Pòrtic, 1985.
17. Palma, Mallorca, Moll, 1986.
18. Andorra, Maià, 1992.
19. Perpinyà, Trabucaire, 1986.
20. Barcelona, La Magrana, 1999.
21. Perpinyà, Trabucaire, 2001.

havia dit «Jo seré l'últim escriptor en català a la Catalunya del Nord»,²² va eixamplar com ningú no ho havia fet abans l'abast de la narrativa nord-catalana i va saber obrir-li un grapat de noves vies per on avui transiten els nous novel·listes del nord, reconeguts arreu dels Països Catalans.

AUGUST BOVER FONT
Secció Filològica

22. Xevi PLANAS (1993), «Pere Verdaguer, el banyolí refugiat al nord», *Revista de Girona*, núm. 157 (març-abril), p. 18.